

ISKOLA ÉS HONISMERET

Tanítómestereink

Kodolányi János:

Egy „ural-altáji” est tanulságairól¹

1942. február

A napokban egyik barátomnál »ural-altáji« estét rendeztünk. Barátom, meg egy kiváló baskír úr a türk elemeket képviselte. Jómagam, minden meghatalmazás nélkül, a finneket. Jelen volt még egy kitűnő japáni tanár, meg két magyar a javából. A beszélgetés igen hamar világtávtalokban száguldott. Végigpásztáztuk a Krímen, Kaukázuson, Türkisztánon át az ázsiai kontinentst Japánig, meghánytuk-vetettük Kína, Japán életérdekeit, politikai gazdasági, katonai helyzetét, a közöttük levő ellentétek minden ágát-bogát. Baskír barátunk saját szűkebb hazájáról nyújtott felvilágosításokat. Majd fölkanarodtunk a finn népek földjére s Helsinkiben állapodtunk meg.

Mikor a kellemes savanykás borra került a sor, a ház kedves fiatal asszonya ura zongorakisérétevel tatár, cseremis, mongol, japáni, baskír, oszmántörök, finn s végezetül magyar dalokat énekelt. Csodálatos testvériségben oldódtunk fel valamennyien. A baskír magas, álmodozó, fájdalmas hangon saját népe néhány szép dalát zengte el, a japáni is megnyitotta mosolygó zártságát s egy-két japáni dalt énekelt. Mire éjfél tájban fölszedelőzködtünk, hogy a csikorgó fagyban hazatérjünk, már alig volt közöttünk lényeges nemzetiségbeli különbség. Mint egy csapat vidám madár, vonult a társaság a fehér budai utcán lefelé, egy csapat madár, melynek egyforma a tolla-fajtája, csak a nyelve különböző némiképpen. De nem a dala. Ugyanazt az örök dallamot éneklé valamennyi, időtlen idők óta. [...]

Hungarológiai nevelésünk hiányai kétségbe ejtik. Kevés népe van a világnak, amely gyérebb, hiányosabb ismereteket kapna saját őseiről, rokonairól, családfájáról, mint a magyar. Elemi iskoláink hungarológiai tananyaga úgyszólván semmi. Középkoraink eredetünk, rokonságunk kérdését játszi könnyedséggel, s felületességgel intézik el. A középkorai diák hónapokig lézeng az asszírok, az egyiptomiak, a görögök, a rómaiak világában, királyok, fáraók, fejedelmek, tribunok, vezérek és másodrangú satrapák neveit magolja. Istennel ismerkedik, szárazföldi és tengeri csaták színhelyét bökdösi a térképen, évszámokat vés emlékezetébe, hadak létszámát kívánja a pokolba, de alig állhat meg egy lélegzetvételnél időre az ananjinói kultúránál, a permi népeknél, finn és ugor népek elválásánál, vándorlásainál, életmódjuknál, kultúrájuknál. Egyetlen vérből kapcsolatot sem tud teremteni azzal a világgal, amelyből a magyar fajta s a magyar lélek kipattant. Sejtelve sincs a török népek múltjáról, rokonsági viszonyairól, kultúrkincseiről. A Kárpátok vonala sötét, ködbemertült világot határol el a nyugati, ragyogó világtól, abból az éjszakai sötétből bukkantunk elő s ebben a káprázatos fényességben élünk ezer éve.

Csodálhatjuk-e hát, ha sem politikusaink, sem hírlapíróink, sem irodalmi köreink, sőt kritikusaink nem tudják, milyen nagyhorderejű kérdésekhez nyúlnak, valahányszor beleturkálnak éppen a legjelentősebb, legmagyarabb ügyekbe és művekbe? Csodálhatjuk-e, hogy hatalmas példányszámú képeslapok szerkesztői, akiknek a kezében szinte beláthatatlan tömegnevelő hatalom van, a legtisztább típusú türk, mongol, vagy cseremis fejeket bélyegzik »állatinak«, legvérszerintibb rokonainkat szídalazzák barbár hordaléknak, ázsiai csordának? Vajon az ő bűnük-e, hogy elfogultságaitól s a gyorsan változó politikai széljárástól elvakítva a legszomorúbb tájékozatlanságról tesznek tanúbizonyoságot szinte naponta, s a legnagyobb nyilvánosság előtt? Az ő hibájuk-e, hogy bár jó magyaroknak érzik s vallják magukat, mégis a magyar fajta megcsúfolóit látja bennük éppen a legöntudatosabb, legtájékozottabb, legfelelős-

¹ Részlet a szerző *Csendes órák* címmel 1942-ben megjelent kötetéből. (Szerk.)

segteljesebb magyar közvélemény? Nem az ő hibájuk, bűnük, tájékozatlanságuk. Hanem azé a nemzetnevelési rendszeré, amely évtizedek óta következőlegesen elzárta a magyarságtudomány forrásait a magyar rétegek elől. Azé a liberalizmusé, amely, nehogy sértse a mimózaalakú új vereckei honfoglalók önérzetét, a nemzetiségi vidékeket s a frissen asszimilált Bach-huszárok és néptársaik »magyar érzületét«, éppen csak annyi magyarságsmeretet adott, amennyiből a dzsentri-magyarság megérthető s elfogadható volt. Az újabban kigúnyolt »mélymagyarság« – tehát a történelem messzeségébe merült közös múlt, a rokonnépek kultúrája s a velük időtlen gyökerekkel kapcsolódó magyar nép – ismerete azonban nemcsak szükségtelen, hanem egyenesen káros, sőt ijesztő volt. [...]

A dolog nem olyan egyszerű, ahogyan rokonnépeink ócsárlói képzelik. Egyrészt azok a népek korántsem olyan barbárok, egyáltalában nem »félvad ázsiai hordák« és nem »gyilkosok«. Hiszen műveltségi állapotukról ma már a legtájékozatlanabb gyermek is tud annyit, hogy van egy néhány iskolájuk, lapjuk, írójuk, színházuk, operájuk, van némi népművészetük. A zürjének – komik – például a földgömb legműveltebb, legintelligensebb népei közé tartoznak. Nem akarom felsorolni az összes rokonnépet, mekkora erőfeszítést tettek s milyen eredményekhez jutottak. Ez a dolog egyik oldala. Mert másrészt tegyük fel s fogadjuk el, hogy csakugyan barbárok, vadak [...] Mi hát a teendők, éppen nekünk, magyaroknak? Julianus barát örök: időkre megmutatta, hogy mi. Feladatainkat kijelölte, az utat törődött, mezítelen lábával kitaposta. Az a kötelességünk, hogy őt kövessük. [...]

Julianus sohasem mondta, hogy ő bizony nem törődik Magna Hungaria – csak sejtett – magyarjainval, mert ázsiai félvad barbárok, állati pogányok, rabló hordalék. Még ha azok lettek volna sem. Szent Gellért sem nevezte a tőle fájlag távolálló magyarokat gyilkosoknak, bár fejét köhöz verték, szivét át-döfték, holttestét az útfélen hagyták. [...]

Lássuk be és értsük meg, hogy a magyarságnak van egy keleti s van egy nyugati ábrázata. Jánusz-arcú nép a magyar. De a törzs, amelyé a fej, egy. Vannak Nyugatra néző magyarjaink. Ők nyilván úgy vélik, hogy annál bizonyosabb a megmaradásunk, mennél nyugatibbak tudunk lenni. Vannak Keletre néző magyarjaink, ők viszont lelki alkatunkra, népiségünkre, hagyományainkra hivatkoznak, s úgy gondolják, hogy csak akkor és addig maradhatunk meg magyarok, amíg keletiségünk elevenen ható erő. Melyikük az önzetlenebb? A nyugatosok ellen szól Nyugat mai állapota. A keletiek ellen Kelet. A nyugatosok ellen, hogy szószólók nagyrészt idegenből jöttek s hogy éppen a liberális kapitalizmus korszakával kötődnek össze. A keletiek ellen, hogy igen sok értékes nyugati szerzeményt kellene ki-dobnunk magunkból, ha következetesen keletiek akarnánk lenni. Minthogy a keleti tájékozódású, vagy, mondjuk: szemléletű magyarok igen nagy teremtőerőkkel vonulnak fel a nyugatosok ellen, valljuk meg, a mérleg nem a nyugatosok javára billen. [...] Magyar politikát keleti koponyáink folytattak nagyvonalúan, s most hiába olvassák fejemre Széchenyit, ő maga számtalanszor világosan keletinek vallotta magát. Aranykorunkban, az Árpádok idején, tisztára a keleti eredetű és jellegű politikai zseni diadal-maskodott. Miért kell ide sok magyarázat? Ami Európát megragadta bennünk, hódolásra, együttműködésre készítette, az éppen eredeti keleti jellegünk volt mindig s ma is az.

De miért ne egyezhetnénk meg valamiben, keleti és nyugati magyarok? Miután Kelet és Nyugat határán állunk, vagy bukunk, olykor a keleti, olykor meg a nyugati magyarok munkálkodására van szükségünk. Nem kell mindjárt Vata úrral példálózunk, fehér ló áldozásával gúnyolódunk, közveszedelmet kiáltanunk s ősi – keleti – módra véres kardot körülhordoznunk, ha valamelyikünk figyelmeztet keleti voltunkra. Nem kell rögtön művelteknek, előkelőknek, finomaknak, kultúrebereknek vélnünk magunkat, ha valamelyik keleti magyart le kell dorongolnunk. Viszont az sem lehetetlen, hogy szükségünk lesz még nyugati magyarjainkra, habár ebben a pillanatban Nyugat inkább elriaszt, mint biztat. Van keleti bűvölet s van nyugati. Miért ne lehetne magyarbűvölet is a két fél között?

Mondom, ebben a pillanatban Nyugat inkább elriaszt. Az a »láthatatlan Európa«, amelyért érdemes volt európainak lenni, egyre láthatatlanabbá válik. Ennek az Európának legszebb kincsei éppúgy a mélyben vannak, mint a magyarságé: a tömegek lelkében. Ha azt mondod, hogy ez a mélybesüllyedt, vagy mélyben konzerválódott Európa lelkesít, megértelek. De értsd meg te is, ha én mondom: engem a mélyben konzerválódott magyarság s a keleti rokonnépek lelkében mélyre ivódott Kelet lelkesít. [...]

S mondom: a történelmi pillanat most azokat a magyarokat szólítja elő, akik inkább keletiek, mint nyugatiak. A világ új képe egyikünk előtt sem világos. Hogy a már megszűnt, vagy még valamiképpen fennálló országok sorsát miképpen »rendezik«, megvallott elvek, vagy suba alatt tartott tervek szerint-e, nem tudhatjuk. A tényekből kellő óvatossággal azonban mégis következtetnünk kell, s »kormányozni annyi, mint előre látni«. Könnyen meglehet például, hogy a Szovjetunió területén mozaikformában élő népek néhány nagyobb tömbre bomlanak, földrajzi elhelyezkedésük és fajtájuk szerint. Ez a

bomlás lehet teljes, de lehet részleges. Mind a két esetben gondolnunk kell azonban arra, hogy számunkra, magyarok számára, milyen lehetőségek nyílnak. Politikai, gazdasági, kulturális téren mit tudunk mi nyújtani, hogy magunk is kivessük részünket az élet gyümölcseiből. Mint magyarok, kétségkívül óriási előnyökkel és képességekkel rendelkezünk. Rokonnépeinkkel van tele az egész keleti terület. Tudományos életünk minden ága szomjas földként várja a munka májusi esőjét. Nyelvészeti, néprajzi, szellemi néprajzi, östörténeti, zenei, vallástörténeti kutatások beláthatatlan kincsekkel kecsegtetnek. Aztán, mint magyarok, némi erkölcsi kötelezettséggel is rendelkezünk: Julianus nyomán nekünk kell betérnünk majdan a sokat szenvedett, megvonszolt, elszegényedett, anarchiába sodródott népek házába, nekünk kell elvinnünk az élet, a jövő béke, a munka örömhírét. Az út, amely a besszarábiai Csöböröcsöknél nyílik, végeláthatatlanul nyúlik a messzi Keletre. Japáni, török érdekkörökkel találkozunk, beléjük kapcsolódhat, mint láncszem a láncszembe. [...]

S ha az ázsiai – vagy kelet-európai – néptömbök leválása nem lesz olyan erőteljes, nem volna jó már most rokonszenvet kelteni magunk iránt, baráti kapcsolatokat teremteni a jövő érdekében? Bolond, aki tüzzel-vassal, vagy utálattal lép be egy házba, ahová később tűz és vas nélkül kell majd visszatérnie. Bolond, aki lecsúnyítja a kilincset, amelyet később talán meg kell fognia.

Abban, amit itt fölvettem, sok reális lehetőség lappang. Csak végig kell gondolni a tényeket. Nagy veszély származhat abból, ha bedugjuk fülünket, be- hunyjuk szemünket, még nagyobb, ha mások fülébe elfogult szölamok forró ólmát öntjük, szemét látszatokkal kiszűrjük. [...]

Ha látnak Nyugat egy-két pontján biztató jelenséget, fordítsák valamennyiünk javára. Legyenek kétszen ők is. De ha mások, néhányan, Keleten látnak lehetőségeket, s e lehetőségekhez, igenis, hozzáillőnek tudják egész alkatunkat, földrajzi helyzetünket, múltunkat, hagyományainkat, erkölcsi küldetésünket, üljenek le szépen és gondolkozzanak: hátha ebből is lehet még valami? A történelem forgandóbb, mint a hajdani, lassúléptű időben. [...] A politikai rendszerek jönnek-mennek, a népek maradnak. Ezt megérti minden egyszerű zsurralista, aki beleszagolt a politikába. Vannak örök dolgok, azokat ne feledjük. Közéjük tartozik magyarságunk is. Meg kell maradnunk. Ebben azt hiszem, egyetérthetünk valamennyien.

Ifjúsági honismereti munka Békés megyében

*„A fű sosem emlékszik rá,
honnan jön a zöldje, leve!
tán ti se sejthetitek már,
későbbi kor emberei,
hogy a vad, buta Hajdan
értetek ette magát
semmi se lehet hiába.”*

(Weöres Sándor: A történelmi korszak)

A közművelődésben már az 1970-es évek közepétől gyakorlat volt, hogy nyaraként hagyományörző-gyűjtő táborokat szerveztek gyermekek, fiatalok számára. Nem volt ez másképp Békés megyében sem, csakhogy ezek a táborok főleg a néptánchoz és a népművészeti tevékenységekhez kötődtek. A múlt és a hagyomány megismerésére a Békés Megyei Múzeumi Igazgatóság 1974-től kezdett nyári néprajzos és régészeti táborokat szervezni, ahová a saját szakembereik mellé szívesen látták a megye településeiről érkezett fiatalokat. Jómagam is ekkor kapcsolódtam be abba kutatómunkába, amit *Beck Zoltán* néprajzkutató vezetett Békés-Bihar térségében. Betegsége ugyan elég hamar véget vetett ezeknek a nagyszerű nyári képzéseknek, mindössze négy évig tartott, de ez elég volt ahhoz, hogy aki belekóstolt, értékelni tudta azt a szellemi kincset, aminek őrzői az idős emberek. A jeles napok, születés, lakodalom, keresztelő, aratás, a halál szokásrendszerei, a mesék, anekdoták, kismesterségek és még sorolhatnám, hogy az élet milyen különböző területei tárulkoztak fel a kíváncsi diákság előtt, amit aztán a terepmunkáról hazaérkezve megbeszélhetett a szakértő kutatóval.

Beck Zoltán távozása után a megyei múzeumban nemzetiségi néprajzi táborokat szerveztek. Természetesen az olyan soknemzetiségű megyében, mint a mienk, fontosak az ilyen táborok is, de a magyar néprajz gyűjtése is szükséges, csakhogy szakember híján az ilyen táborok szervezése leállt. Mivel a Békés megyei Hazafias Néprfront nem kezdeményezte a folytatást, a Megyei Művelődési Központ állt élére az ifjúsági kutatómunkának, annál is inkább, mivel az intézmény kulturális alaptevékenységében a honismeret is szerepelt, s annak jómagam voltam a szakreferense.

1981-ben meg is szerveztük az első magyar néprajzi táborot Geszten, ám a múzeum rosszallását fejezte ki, hogy az ő profiljába vágó munkát végzünk. Ekkor fölvettem a kapcsolatot a Megyei Tudományos Koordinációs Bizottsággal, és úgy döntöttünk, hogy „a suszter maradjon a kaptafájánál”, a néprajzi tevékenységet végezze a múzeum, a megyei művelődési központ honismereti profilja pedig ettől kezdve a szociológia, szociográfia lesz, amint azt egykor a két világháború között a népi írók is tették. Kerestük az elhallgatott múltat, s szeretnénk volna feltárni a nyilvánosságot nem kapott tényeket, József Attila-i szellemmel: „Az igazat mondd, ne csak a valódit”.

Így került sor az első önkéntes ifjúsági szociológiai táborra 1982-ben Dombegyházán, mely tábor szakmai vezetője *Tausz Katalin*, az ELTE szociológusa, a megyei szakértő pedig *Balogh György*, mezőkovácsházi könyvtárigazgató volt. A táborokban nem húztunk éles korhatárt, így a 12 éves általános iskolástól az egyetemistáig mindenki részese lehetett a kutatásnak. A kisebbek lettek a nagyobbak a „famulusai”, s a tábor szintű megbeszéléseken pedig a sok mozaikból lassan összeállt egy-egy település története, illetve életének történelmi fordulópontjai, az emberek mindennapi küzdelmei. Igazi életiskolának bizonyult ez a honismereti tevékenység számunkra. Szerveztünk cselédkutató, művelődéskutató, életmódkutató, demokráciakutató táborot. Dombegyháza után Magyardombegyháza, Tarhos, Bélmegyer, Geszt, Sarkad, Mezőhegyes, Medgyesegyháza, Battonya lett a kutatás helyszíne.

Bekapcsolódtak a munkába a szegedi Juhász Gyula Tanárképző Főiskola, az egykori Népművelési Intézet, sőt az Országos Szociológiai Intézet munkatársai is. Később volt, hogy színjátékkal is ötvöztük a táborot, és a második hét végén a település problématerképe mellett egy kis színjátékban is feldolgoztuk a helység múltját s jelen ügyeit. Ezek voltak az általunk „szociodramának” nevezett táborok. A magnóra gyűjtött interjúkat legépelve, több ezer oldalnyi terjedelemben a Békés Megyei Levéltárba adtuk le.

A Soros Alapítvány megjelenésével (1986) megírtuk az első honismereti ifjúsági pályázatot is; a kétéves Megyei Honismereti Diákakadémia projektet, melynek célja volt: „Hazánk és megyénk történelmének, néprajzának, jelenlegi társadalmi problémáinak megismertetése megyénk ifjúságával”. Meglepetésünkre nyertünk. Országos, megyei történelemszerek és helytörténelemszerek tartottak előadásokat, sok olyan információval, ami természetesen nem volt a történelemkönyvekben, amiről nem lehetett nyilvánosan beszélni. A programban nyári tábor szervezése, országos intézmények, nemzeti emlékhelyek meglátogatása is szerepelt. A diákok így tudtak megismerkedni az Országos Levéltár, az Országos Széchényi Könyvtár tevékenységével, az Országházzal s a benne folyó munkával, de Sinka István és Bartók Béla munkásságával is a vésztoi táborban. A Trianoni Békediktátumról is itt hallhattak először előadást Raffay Ernőtől. Ez a „hőskorszak” a rendszerváltozásig tartott. Ilyen előzmények után 1990-től egy új korszak kezdődött, az *egyesületi lét korszaka*.

Az első nagy rendezvényünk, az 1991-es XIX. Országos Honismereti Akadémia után, ahol szintén lehetőséget adtunk a fiataloknak a nyilvános szereplésre, jöttek az ún. hétköznapok. A kapcsolatok újbóli kiépítése, a szervezeti élet működővé tétele mellett, a programok kialakításában a helyi szervezetek által vállalt rendezvényekhez a már meglévő megyei vagy régiós tevékenységek is fontosak voltak a megyei egyesületi arculat kialakításában. Ezekre írtuk az ún. nagy megyei pályázatokat. S mivel a honismereti gyermek- és ifjúsági programok szervezésében már elég nagy gyakorlatra tettünk szert, így vált a *pedagógiai orientáltság* az egyesületünk meghatározó profiljává. Fontos tevékenységnek is tartottuk, hiszen a fiatalság jelenti a jövőt, a munka folytatásának lehetőségét. A honismeret egyben önismeret is, segíti az önazonosság folyamatát, kik vagyunk, milyen értékeink vannak, mit szeretnénk a jövőben? Ilyen és ehhez hasonló kérdésekre tudjunk válaszokat adni, ha értő füllel és szívvel szemléljük a múltat. Ebben az értékteljes világban szükség van igazodási pontokra s jobb, ha azokkal minél korábban megismerkedtünk.

A fent említett szociodráma táborokra volt még igény. Így 1992-ben először a határon túl, Nagymuzsalyon szerveztünk ilyen táborot a fiatalok számára, akik nagy élvezettel vetették bele magukat a beregszászi járás e településének kutatásába. Akkor hallottak először a magyar málenkij robotról, amibe bele lehetett halni, akkor hallottak először Szolyvárról, láthatták Munkács romos várát, s a hamis Vereckei hágót, merthogy akkor még az igaziban orosz hadsereg állomásozott. S hallottak először a mákültevényes maffiáról, amiről csak súgva beszéltek az emberek. Megtapasztalhatták azt a hatalmas

különbséget, ami az anyaország és a határon túl élő magyarok mindennapjai, civilizációs „kellékei” között volt, mint a víz- vagy villanyellátás, nem beszélve a tömegközlekedésről és a boltok ürességéről. Nagy, eszméletető tábor volt ez! A gyűjtött anyag feldolgozása színjátéssal zárult „Ungnak és Tiszának örök a járása” címmel. Az Ung, Tisza és Latorca táján élőkől könnyes volt a búcsúvétel. S elgondolkodhatott ki-ki, mi is magyarnak lenni a Kárpát-medencében?

A következő években az országhatáron belül szerveztünk komplex táborokat, s hívtuk a határon túliakat is. Az 1994-es gyulai táborba Erdélyből, a romániai szörványvidékről és Délvidékről is jöttek hozzánk. A szociodráma szekcióbán levők az üdülővároska szélén található lakókelep gondjaival ismerkedtek, hogy a döntéshozatal fortélyait gyakorolják. (Az ottani egyik táborlakónk, most Hargita megye elnöke. A döntéshozatal fortélyait egész jól gyakorolja manapság is.) A rendszerváltással beköszöntött a *sajtószabadság is*, így már akár a múltból, akár a jelenből megjelenhetett minden információ, a „rejtőző igazság” már nem volt olyan hívó szó, mint előzőleg, így 1995-től a milicentenáriumba készültünk. Pályázatok sokaságát írtuk, hogy megrendezhessük az újabb Megyei Diákkadémiát, a Kárpát-medencei *történelmi játszóházat* „Sámándobok szójátok” címmel és az *első Országos Honismereti Diákkonferenciát*, ami később *Diákkadémia* rangot kapott. A történelmünk sorsfordító időszakáról hirdettünk egy éves megyei képzéssorozat kiemelkedően jól sikerült; 96 középiskolás diák jelentkezett, és jött kéthetente szombaton délelőttöként a megye különböző helyeiből, hogy jeles előadókat hallgasson e korszak kevésbé publikált, többnyire saját kutatásairól. Ez a képzés egyben segítséget is adott a '96-ban, az Országos Honismereti Szövetség által rendezett „Emese álma” honismereti vetélkedőhöz, aminek nemcsak a megyei, hanem a területi szervezését is vállaltuk.

Az 1996-os Vészto-Mágoron rendezett 3 napos *történelmi játszóház* nagy izgalmak közepette, de megvalósult. Ugyanis az időjárás egyáltalán nem volt kegyes hozzánk. A szabadtérre rendezett 300 fős programot az állandó esőzés miatt zárt térben kellett megvalósítanunk. Ám, ha látványosságban vesztettünk ugyan, együttműködésben, összetartozásban, kreativitásban viszont sokat nyertünk. Kárpátalja, Erdély, Vajdaság és természetesen a határokon belüli gyermekesereg igencsak egymásra talált. Ennek az évnek volt az októberi záró rendezvénye a „A hely, ahol élek” elnevezésű Országos Honismereti Diákkonferencia, ahol az 1000 éves magyar iskoláról, Karácsonyi János munkásságáról is megemlékeztek a résztvevők. Minden diák lehetőséget kapott arra is, hogy saját kutatásáról beszámoljon. Zárásként Aradra zárandokoltak el a konferencia tagjai, emlékkoszorút téve le a kivégzett táborok emlékhelyénél. A Diákkadémia rendezvénynek háromszor adott helyet Békéscsaba, majd hasonlóan a felnőtt Akadémiákhoz, országos körútra indult.

Nagy programként tartjuk számon „A térség, amiben élünk” határokon átnyúló, *multikulturális, sőt interdiszciplináris projektünket*, amely 1997-től 2000-ig tartott. Célként fogalmaztuk meg, hogy régióink (Arad, Békés, Csanád, Csongrád, Zaránd, Torontál megyék) történelmét, néprajzát, jelenlegi társadalmi helyzetét megismerjük, különös tekintettel a különböző etnikumok együttéléséből fakadó azonosságokra és különbözőségekre. A múlt értékes tanulságai mellett a mai élet szokásrendszerét is bevontuk a kutatóterületekbe a szociológia eszköztárával. Így a kultúrák, közösségek, kisebbségek, eltérő érdekű és helyzetű csoportok együttéléséből fakadó konfliktusait, konfliktuskezelő mechanizmusát megismerve, ez a program segítheti a másik másságának jobb elfogadását.

Együttműködve az Aradi Múzeummal, a JMM Egyesülettel, az EMKE aradi tagszervezetével, a szegedi JATE-vel, neves kutatók vállalták a fiatalokkal való foglalkozást, mivel számukra is kihívás volt ez az integrált program, az egymásra épülő műhelyek sora. Sok-sok nehézség árán, de sikertől a terpmunkákat végigvinni! A második évben, Romániában, Mácsán folytattuk a kutatást, ahhoz hasonlóan, ahogy Eleken elkezdtük. Sajnos a jugoszláv háború miatt a Horgosra tervezett tábor elmaradt, de a kapcsolat azóta is megmaradt. S bár a háromnyelvű kiadványból (30 diák és 12 felnőtt közös munkája), mely anyagi hiányában csak „másfél” nyelvre futotta, de mégis elmondhatjuk, hogy egy tégláskával hozzájárultunk e térség egészséges identitásához, és az egymást elválasztó falak lebontásához.

2000. „Ti vagytok az én napkoronám, ezer nevetésem.” Szent István és az Államalapítás. Ismét a nagy országos ünnepek sorozatát jelentette, amiből mi sem maradhattunk ki. Ismétlen határokon átnyúló gyermek történelmi játszóház Vészto-Mágoron, mely a magyar állam létrejöttének körülményeit járta körül, és a Csodaszarvas nyomában elnevezésű megyei történelmi gyermektábor, melynek anyagát módszertani kiadványban is megjelenítettük. Előadássorozat az államalapításról és megyei konferencia *Európaiság és Honismeret* címmel diákok és tanárok számára, ahol a belépő diákok kisdolgozata volt, amiben a saját lakóhelyük értékeit kellett bemutatni, majd közösen eljutni az európai értékekig, a közös kulturális örökségig. A konferencia mottója *világértés és értő cselekvés* volt. Az Országos Mobilitás is érdeklődött a programunk iránt, és egy országos ifjúsági találkozón is beszámolhattunk erről a rendezvényünkről.

2001-től elkészült – saját erőből – az a táborhely Kevermesen, amely alkalmassá vált az egyesületünk határon átnyúló gyermekprogramjainak fogadására. A Bozó házaspár és a kevermesi segítők otthonos, kellemes helyet varázsoltak közel 30 gyermek számára, hogy kulturált módon ismerkedjenek meg a honismeret és természetvédelem titkaival. Arad és környéke, Horgos és környéke, majd a Felvidék és Kárpátalja gyermekei és tanárai részeshülhettek ebben a kedvezményben, mely egy eredeti „gá-nyó” (dohánykertész) községben van, a román határ mellett. A Magyar Fejlesztési Bank pályázatának jóvoltából módszertani kiadványban is tudtuk rögzíteni az első öt év anyagát, amelynek a „Föld adta sors” címet adtuk. Azóta is töretlenül működik a tábor, minden évben újabb résztvevők tölthetnek ott emlékezetes szép és hasznos napokat határon innen és túl. Generációk találhatnak egymásra, és adják át azt az élményanyagot, amely árnyalja a gyermekek, fiatalok múltjáról való tudását. Ezzel is segítve azt a Dan George (indian nagyfőnök) gondolatát, mely szerint „A múlt arcai olyanok, akár a földre hullt levelek... Termékennyé és gazdaggá teszik a talajt, hogy új gyümölcs teremjen minden nyáron.”

2005-ben úgy gondoltuk, hogy ezt a tevékenységet, amit immár évtizedek óta folytatunk, más formában is népszerűsítjük. Ekkor hirdettük meg az első „Nagymamám, nagyapám mesélte” határon átnyúló pályázatot két kategóriában: a) igaz történetek, adomák, b) mesék. 72 pályázat érkezett 23 településről, Gyergyószentmiklóstól Budapesten keresztül Celldömölk és Zalaegerszeg térségig. A beérkezett pályázatokat *hétköznapi történelem, tovább mondott történet, családi élménytörténet, tréfás történet, vándortörténet, hiedelemmonda és mese* szakterületekre bontotta szét a zsűri, s így volt lehetséges, hogy több pályázó munkáját is kiemelkedőnek találták. Mindegyik pályázó könyvjutalomban részesült. Fölvettük a kapcsolatot a Móra Ferenc Gyermekkönyvkiadóval, s ígérték a kiemelkedő pályázatok megjelenítését. Azóta is csak ígéret van.

Tanulván ebből az esetből, a második meghirdetésnél, 2007-ben már mi magunk vállaltuk föl a nyertes dolgozatokból a módszertani kiadvány megjelenítését. Meg is valósítottuk. Ennek a kiadványnak az a különleges értéke, hogy több pályázat is íródott a második világháború eddig nem ismert erdélyi eseményeiről. És tanulságos volt látni 2007-ben, amikor a Braziliában élő harmadgenerációs fiatalok jöttek vissza keresni nagyszüleik, dédszüleik magyarországi emlékeit. Ez még inkább megerősített bennünket, hogy mennyire fontos időben begyűjteni azokat az élményeket, amelyek alapján meg tudja fogalmazni bárki maga számára is, hogy *ki is ő?* Mi az az érték, amit a családi legendáriumból kiválaszt, hogy aztán ő is továbbadhassa gyermekeinek életető energia gyánánt. S minél kevesebb legyen a múltbéli homály. Többek között ez is motivált bennünket, amikor bekapcsolódtunk a határon túli vasárnapi iskolai programba is.

A reneszánsz évben is programmal gondoltunk a fiatalokra. Itt is két kategóriában hirdettünk pályázatot a) 14 év alatt rajzpályázatot: „Mátyás király udvarában”, b) 14 év fölött esszé-pályázatot: „Mátyás király, ha élne” címmel. Özönlöttek a szebbnél szebb rajzok határon innen és túl. 127 rajzból válogatta ki a zsűri azt a 40 darabot, amely kiállításra került 2008. február 24-én Gyulán a Városi Művelődési Ház Diákgalériájában, és megnyitóján imitált reneszánsz megvendéglés is volt. (Március közepétől vándoroltattuk a kiállítást.) A pályázók mindegyike részesült emléklapban és tárgyjutalomban, akár csak az esszéírók. Az ő alkotásaikat a Békés Megyei Hírlap is közölte.

Ugyanebben az évben tudtuk megvalósítani az MFB szponzorálásával a „Hagyománylánc” pályázatunkat. A megye településén már régóta működő helyi gyermektáborokat segítettük úgy, hogy többen közülük határon túli gyermekeket is tudtak fogadni, vagy olyan szakmai programmal bővítették a foglalkozásokat, amiket anyagiak hiányában addig nem tudtak megtenni. Békéscsaba Szabó Pál téri Általános Iskola, Dévaványa, Füzesgyarmat, Kardoskút, Kevermes, Kondoros, Körösladány, Újkígyós települések tudták feldúsítani a honismereti programjaikat. 16 határon belüli és 9 külföldi településen élő, közel 500 fő gyermek és 30 fő segítő felnőtt lehetett részese az 1998-as nyarat jellemző munkának.

2009-ben csatlakoztunk a temesvári központú, Európa Unió támogatottságú Prominent programhoz, melynek kapcsán dél-alföldi régiós történelmi tankönyv jelent meg.

Még két megyei középiskolai pályázatról beszélek szívesen: az elmúlt év elején az 1849-es dicsőséges hadjárat 160 éves emlékére hirdettük meg pályázatot, melynek első két helyezettje részt vehetett a XIV. Országos Honismereti Diákkadémián, mely visszatért hozzánk Gyulára az elmúlt őszen. A másik ifjúsági pályázatot szintén megyei volt: „Hol múlt és jelen összefut” címmel, melynek pályázati felhívását az elmúlt év novemberében jelentettük meg. Az első világháború és az azt követő trianoni békediktátum volt a témája ennek a háromfordulós diákpályázatnak. Egyesületünk ezzel emlékezett a történelmileg igazságtalan békediktátumra. Az első részben, ami december 1-jétől, december 15-ig terjedt, helyezés internetes kérdés-felelet során derült ki, hogy kik jutnak tovább a program második részébe, ahol a diákok számára segítséget nyújtunk azzal, hogy lehetőséget biztosítunk számukra tudományos műhelyek munkáját megismerni. 13 diák a hiteles dokumentumok megismerése mellett előadásokat is

hallgathattak a korszak nemzetközi, országos, megyei és helyi összefüggéseiről. Így jutottak el a Határtörténeti Múzeumba, majd a Megyei Levéltárba, két határ menti községbe, – határon innen Elekre, a határon túl Pécskára –, ahol az ott élő emberekkel is találkoztak, beszélgethettek és a Historia Domus irataiba is betekintést nyerhettek, s megkoszorúzták gróf Klebelsberg Kunó, egykori kultuszminister szobrát, aki a szétdarabolt Magyarországon az oktatásban látta az egyik kitérési lehetőséget.

Megtudhatták, hogy egyes emberek számára konkrétan mit jelentett a határhúzás, hogyan kellett át-szervezni az addigi megszokott életet. Minden látogatásukról cikket írtak, melyet a támogató megyei önkormányzat a honlapján megjelentetett, és a végén a diákoknak dolgozat formájában kellett feldolgozni a korszakot. (A dolgozatokból készült kiadvány most jött ki a nyomdából, egy nappal megelőzve az Országos Honismereti Akadémiát.) A díjakat március 24-én, a Honismeret Napján, ünnepélyes keretek között adtuk át a diákoknak. A 3 első helyezett, akik kiváló dolgozatot írtak, részt vehetnek a XV. Honismereti Diákkadémián a Somogy megyei Tabon.

Működésünk során természetesen mindig csatlakoztunk az Országos Honismereti Szövetség által meghirdetett ifjúsági vetélkedőkhöz, egyéb ifjúsági programokhoz, hiszen egyesületünknek mindig is fontos volt, hogy a felnövő nemzedékkel megismertesse a történelmi korokat, de talán még fontosabb megismerni az abban élő embert örömeivel, bánatával, érzéseivel együtt. Miért is? Berzsenyi Dánielnél a válasz:

*„nem sokaság, hanem
Lélek s szabad nép tesz csuda dolgokat.”*

S nem mindegy, hogy az önmagát is kereső fiatal lélek milyen „hajdan” volt példaképpel ismerkedik meg. Ebben a felnőtteknek is megvan a maguk pedagógiai felelőssége: *„semmi sem lehet hiába!”*

Fabulya Lászlóné

A Bodoki Fodor Helytörténeti Egyesület

PÁLYÁZATOT HIRDET

„CSALÁDOM TÖRTÉNETE”

címmel a következő feltételekkel:

1. A pályázatra csak mezőtúri kötődésű és vonatkozású – Mezőtúron született, vagy itt élt, illetve innen elszármazott család/személy történetét bemutató pályamunkát lehet benyújtani.
2. A pályamunka bemutathatja egy család történetét, vagy annak egy jelentős szakaszát, illetve a család kiemelkedő tagjának egész élettörténetét és tevékenységét.
3. A pályamunkát külső személy is beadhatja.
4. Értékelés szempontjai: a tartalom minősége, stílus, a melléklet, illusztrációk és dokumentumok sokfélesége, a források pontos megnevezése.
5. Terjedelemi korlát nincs.

6. Csak jelígével ellátott pályamunka adható be. A kéziratot (gépelt formában és CD/ vagy DVD-n) lezárt borítékban, egy példányban kell benyújtani, amelynek külsején csak a jelige szerepelhet. E borítékban kell elhelyezni egy kisméretű lezárt borítékot, amelynek külsején szintén csak a jelige lehet, s ebben kell elhelyezni a pályázó adatait (név, lakcím, telefonszám). A benyújtott pályázati példány az egyesület tulajdona marad és további felhasználásáról a szerzővel együtt dönt. További információ kérhető: bodokifodor@freemail.hu címen, valamint a +36 20 214-4756-os telefonszámon.

A pályázatot postai úton vagy személyesen a Türi Fazekas Múzeumba (5400 Mezőtúr, Bajcsy-Zsilinszky út 41. sz.) kérjük eljuttatni.

Beadási határidő: **2011. szeptember 30.**

Pályadíjak: a legjobb munkák értékes könyvjutalomban részesülnek, amelyek között a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár által felajánlott kiadványok is helyet kapnak.

Eredményhirdetés: 2012. január 15.

Szabó András
elnök